

Odlišné stanovisko sudcu Lajosa Mészárosa
k rozhodnutiu pléna Ústavného súdu Slovenskej republiky
vo veci spájania vecí sp. zn. Pls. ÚS 26/2017

Neberte im šancu/Neberte nám šancu/Neberte mi vec

1. V predkladanom disente by som sa rád aj navonok podelil so svojim právnym názorom, podľa ktorého by plénum Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) malo čo najreštriktívnejšie vykladať ustanovenie čl. 10 rozvrhu práce ústavného súdu o spájaní ústavných sťažností na spoločné konanie. Tento názor konštantne vyjadrujem tak, že v pléne v zásade nehlasujem za spájanie vecí. Prerokúvanú vec som si vybral pre zrelosť problému a snád' aj ilustratívnosť spájaných vecí. Adresátom disentu majú byť v prvom rade ústavní sudcovia a bádateľské pracoviská.

2. Vychádzam z úvahy, podľa ktorej s ohľadom na špecifickosť ústavnoprávneho postavenia trinástich ústavných sudcov a ich super-právomocí nie je vhodné, aby sa (technickým) spájaním vecí modifikovalo absolútne náhodné elektronické pridelenie vecí a v tomto zmysle oslabovalo právo na zákonného sudcu ústavného súdu sťažovateľa. Právo na zákonného sudcu by som tu nazval šancou, aby vec pripravil pre rozhodnutie jeden z trinástich ústavných sudcov. A to šancou tak pre sťažovateľa, ako aj pre kultiváciu ústavnosti. Netvrdím, že spájanie je v každom prípade porušením čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“), ale určite ide o porušenie cesty k ústavným rozhodnutiam. Ide tu preto zvlášť o ochranu objektívneho ústavného práva v zmysle ochrany nachádzania správneho objektívneho ústavného práva.

3. Ústavní sudcovia nie sú len sudcovia, ale rovnocenne, ba možno ešte viac sú „ústavní“. Adjektívum „ústavní“ vyjadruje skutočnosť, že títo sudcovia rozhodujú veci štátneho – ústavného významu, teda štrukturálne veci týkajúce sa samej podstaty štátnosti. Ide o rozhodovanie o štáte, o ústave.

4. Prieskum súladu zákonov je určite vecou štátneho – ústavného významu, a preto sa súlad zákonov s ústavou rozhoduje v úzkom kruhu všetkých sudcov ústavného súdu. Ale naše ústavné štandardy sú ešte náročnejšie. Vecou štátneho významu je sloboda každého jednotlivca. Procesným vyjadrením faktu, že jednotlivec je ťažiskom ústavného systému, je tak možnosť podať ústavnú sťažnosť proti akémukoľvek zásahu moci do ústavnoprávnej pozície akéhokoľvek člena občianskej spoločnosti. Možno si tu spomenúť na rakúsky Ríšsky súd, ktorý do roku 1919 súdil veci štátneho významu – kompetenčné konflikty a sťažnosti občanov proti štátnej moci na porušenie politických práv podľa Staatsgrundgesetz über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger z roku 1867, pričom vo veci týchto sťažností mal len deklaratórnu – nekasačnú právomoc.

5. Tak, ako sú ústavní sudcovia koncepcne odlišní, je odlišná aj ústavná sťažnosť od bežných opravných prostriedkov. Ako uviedol ústavný súd (II. ÚS 50/2015), ústavná sťažnosť je na rozdiel od tradičných opravných prostriedkov budovaných „zdola“ skonštruovaná dodatočne, „zhora“, aby pokryla ústavnosť rozhodnutí a zásahov verejnej moci v ich celej šírke a rozmanitosti. Spisová značka ústavného súdu je preto „ÚS“, pretože je tu akcentovaná univerzálnosť ústavnosti v kontraste s odborovosťou podústavného práva („C“, „T“, „S“ a pod.). Ústavná sťažnosť sa posúva medzi (i) klasickým prieskumným opravným prostriedkom na jednej strane a (ii) podnetom – petíciou, impulzom na strane druhej, pretože sudcovia majú značný priestor pre rozhodnutie, či a ako uchopia vec.

6. Súdny ústavného typu svojím právnym charakterom kolíše (i) medzi (v dobrom myslenou) byrokratickou justičnosťou všeobecných súdov nutnou pre dennodenné rozhodovanie o tisíckach vecí na jednej strane a (ii) legitimitou a kompaktnosťou druhých komôr parlamentu na strane druhej (Francúzi nazývajú svoj ústavný súd ústavnou radou, pretože je trochu viac radou – druhou komorou, než súdom.). Tranzitívne ústavné súdy sú v istom zmysle inštitucionalizovanou občianskou spoločnosťou. Ústavný súd pracuje metódou súdnou, pretože je viazaný len ústavou a právom a rozhoduje len na návrh, ale nie je preň typická istá technickosť všeobecnej justície [štandardy typické pre všeobecnú justíciu aplikované na nepočetný ústavný súd stály v pozadí zložitej situácie vzniknutej s množstvom námietok podaných proti sudcom ústavného súdu (porov. PL. ÚS 8/2013)].

7. Uvedená kompaktnosť a legitimita zboru ústavných sudcov je veľmi dôležitá vlastnosť ústavného súdu. Od uzavretého počtu sudcov so silnou legitimitou sa očakáva veľká zodpovednosť. Ústavný text je charakterizovaný otvorenosťou klauzúl (porov. bod 4 môjho disentu k veci sp. zn. PL. ÚS 102/2011), a preto jeho interpretácia vyžaduje výrazné postavy, ktoré sú schopné byť v prospech ochrany slobody invenčnej, ale ešte častejšie musia byť konzervatívne, reštriktívne, odolávajúce pokušeniu nahradzovať volené authority či schopnosti občianskej spoločnosti. V ústavnom práve nás niekedy viac môže definovať to, čo nerobíme, než to, čo robíme [porov. Viac ústavné je to, čo moc nerobí, alebo k výročiu nálezu I. ÚS 100/04 (Viazanosť ústavných sudcov právom). In: PRÍBELSKÝ, P.; KORPÁŠ, E. *Princípy konštitucionalizmu*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 80. ISBN 978-80-7380-586-9.]. Z rozumne malého počtu z demokracie a ústavy silne legitímnych sudcov menovaných na obmedzený čas a ich veľkej moci, resp. zodpovednosti plynie, že každý ústavný sudca je takpovediac solitérom, je neanonymný, má identitu. V tomto zmysle potrebujeme mať vlastne trinásť malých ústavných súdov (Tu nie je vôbec relevantné, či konkrétny sudca plní dané kritériá, pretože formálne to systém predpokladá.). A takémuto sudcovi je elektronicky pridelená ústavná sťažnosť. Vzhľadom na univerzálnosť ústavnej sťažnosti sú veci veľmi rozmanité a často unikátne. Jedna ústavná sťažnosť môže byť vecou štrukturálneho štátneho – ústavného významu, pričom ústavný súd je hraničným orgánom, rozhoduje o veci finálne. V náleze sp. zn. II. ÚS 77/2014 ústavný súd zovšeobecnil prax ústavných sťažností, rozdelil ich na dve skupiny a uviedol, že vo väčšine, v ťažisku ústavných sťažností ústavný súd preveruje, či orgány verejnej moci, spravidla všeobecné súdy, rešpektovali relatívne známe štandardy ústavnosti. Niekedy však musí ísť ústavný súd ďalej a cez ústavnú sťažnosť presadiť nejakú novú myšlienku ústavnosti, kde nemožno od všeobecných súdov očakávať tento druh, neutrálne povedané, aktivizmu.

8. Skutočnosť, ako (solitérny) sudca uchopí vec ako spravodajca zásadným spôsobom ovplyvňuje právny osud veci. To nemá nič spoločné so svojvôľou. Z tohto dôvodu je o niečo významnejšie, kto bude sudcom spravodajcom pre právne uchopenie veci v konaní o ústavnej sťažnosti, než v konaniach pred všeobecnými súdmi. V našom

stredoeurópskom priestore na rozdiel od Európskeho súdu pre ľudské práva je náhoda pridelenia veci chránená právom na zákonného sudcu.

9. Keďže ústavná sťažnosť je k dispozícii každému jednotlivcovi, tak o nej vzhľadom na jej frekventovanosť nerozhoduje plénum, ale ešte kompaktnejšia formácia – trojčlenný senát ústavného súdu (ústavodarca tak vyvážením v čl. 131 ústavy preferuje rýchlosť na úkor jednotnosti rozhodovania). Rozhodovanie o ústavnej sťažnosti sa frekventovanosťou blíži rozhodovaniu všeobecných súdov, resp. najvyššieho súdu, ale stále ostáva rozhodovaním o ústavných otázkach.

10. V bode 14 nálezu sp. zn. II. ÚS 16/2011 ústavný súd uviedol, že ak v dávnej minulosti sporné strany mohli osobne poznať sudcu zo stredu ich komunity, pričom úloha sudcu bola azda na neodlíšenie od úlohy duchovného, tak moderný štát má súdnictvo budované inak. Dnes nemáme bezprostrednú osobnú dôveru v sudcu. Moderná doba nám priniesla neutrálnych reprezentantov štátu organizovaných v zložitom súkolesí justície. Žaloba je vhodená do zložitého stroja až dopadne očíslovaná spisovou značkou konkrétnemu sudcovi. Dôveryhodnosť tomuto systému má priniesť okrem iného aj inštitút zákonného sudcu zabezpečujúci, že môj sudca bude vybratý kombináciou čitateľných kritérií a náhody. Súdny vykonávajú rozhodovaciu činnosť v normatívnom priestore práva, právneho štátu a vo faktickom priestore demokracie (porov. SOEHARNO, J. *The Integrity of the Judge. A Philosophical Inquiry*. New York : Ashgate Publishing, 2009, s. 20 a nasl.). Z práva samotného, z kritérií, ktoré musia spĺňať, z expertnosti a integrity, ako aj z dôvery verejnosti čerpajú sudcovia svoju legitimitu. Pri konaní na ústavnom súde o ústavnej sťažnosti ide o isté spojenie náhody pridelenia a identity (tá je obdobou spomenutej prapôvodnej komunitnosti) verejne známeho ústavného sudcu. Som preto presvedčený, že každý sťažovateľ má dostať šancu na svoju trinástinu ústavného súdu, potom štvrtinu a potom celý ústavný súd. Alebo inak, nejde o to, aby som dostal vec len „ja“ alebo iný len „ja“, ale aby vec dostal ústavný súd vo svojej rozmanitosti.

11. V predmetných spájaných veciach ide o prieskum nearbitrárnosti vznesenia obvinenia voči dvom spoluobvineným, ktorí sú však obvinení z nerovnakej množiny trestných činov.

12. Ustanovenie § 6 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“), ktorým sa zjednocujú odlišné právne názory senátov, určite nie je cieľom samým osebe, ale slúži na nápravu nejednotnosti judikatúry. Paradoxne v ňom však vidím potvrdenie tézy, že ústavný súd je diskurzívne teleso, kde právne názory majú šancu sa cibriť a vyvíjať. V mierne nadnesenej paralele s európskym právom (Kloppenburger, BVerfGE 75, 223) patrí vlastne sťažovateľovi šanca na svojho zjednocovacieho sudcu – plénum podľa § 6 zákona o ústavnom súde. Americký najvyšší súd uviedol: „*Stare decisis reflects a policy judgment that in most matters it is more important that the applicable rule of law be settled than that it be settled right.*“ [State Oil Co. v. Khan, 522. U.S., 3, 20 (U.S. S.Ct. 1997)]. Pri ústavnej sťažnosti môže byť často dôležitejšie to „right“, než zdanlivá jednotnosť, pretože najskôr musí byť možnosť tú jednotnosť tvoriť.

13. Pre každý právny názor treba nájsť oporu v normatívnom texte. Z čl. 134 ústavy (počet sudcov a spôsob ich menovania), z čl. 127 ústavy a čl. 48 ods. 1 ústavy (právo na zákonného sudcu) odvodzujem, že plénum by malo spájať len ústavné sťažnosti, ktoré sú vypäto identické. Navyše zákon o ústavnom súde pozná explicitne zjednocovanie, ale nepozná explicitne spájanie vecí.

14. Ak hovoríme o právnej opore, o legalite, tak rozvrh práce ústavného súdu nie je z hľadiska právnej sily ideálnym podkladom spájania vecí. Musím však uznať, že spájanie plénom je určite bezpečnejší spôsob spájania, než by bolo spájanie senátom, ktorému napadla vec skôr, teda tak, ako je to v §166 ods. 1 Civilného sporového poriadku (Ak boli také konania pridelené viacerým sudcom toho istého súdu, rozhodne o spojení konaní ten sudca, u ktorého sa začalo konanie skôr.).

15. Som presvedčený, že čl. 10 rozvrhu práce ústavného súdu (V záujme hospodárnosti konania môže plénum ústavného súdu rozhodnúť o spojení vecí patriacich do pôsobnosti senátov ústavného súdu, ktoré boli pridelené členom rôznych senátov ako sudcom spravodajcom, na spoločné konanie, ak tieto veci spolu skutkovo súvisia alebo sa

týkajú tých istých účastníkov.) v spojení s § 166 ods. 1 Civilného sporového poriadku je potrebné vykladať tak, že hodnota hospodárnosti konania bude voči hodnote ústavnosúdnosti uprednostnená len v naozaj uniformných a právne ustálených prípadoch.

16. Detailnejšie, ak je vec elektronicky pridelená konkrétnemu sudcovi, stáva sa tento konkrétny sudca zákonným, čomu korešponduje právo sťažovateľa práve na tohto sudcu. Spájaním, ktoré sa vykonáva v zmysle rozvrhu práce ústavného súdu a zákona „iba“ v záujme hospodárnosti konania, je „silnejšie“ právo (šanca) sťažovateľa na konkrétného sudcu prevážené samotnou hospodárnosťou konania. Hospodárnosť konania je pred ústavným súdom značne oslabená – nerozhodujeme totiž toľko vecí ako všeobecné súdy a nie sme súd, ktorý by často vykonával skutkové dokazovanie, preto z nášho pohľadu je záujem na hospodárnosti menší. Rovnako je menší záujem na hospodárnosti aj zo strany sťažovateľa, keďže konanie pred ústavným súdom nie je spoplatnené a taktiež ústavný súd nevykonáva dôkazy a nenariaduje pojednávania (jedine, ak to sám sťažovateľ chce, čím on sám rozhoduje o tejto stránke hospodárnosti). Čiže v prípade spájania slabšia zásada hospodárnosti na strane súdu aj na strane sťažovateľa preváži silnejšiu šancu sťažovateľa na konkrétného zákonného sudcu.

17. Je príjemným udivením, koľko sa dozvieme o podstate ústavného súdnictva, keď sa zamyslíme nad ne/vhodnosťou spájania vecí.

V Košiciach 12. decembra 2017